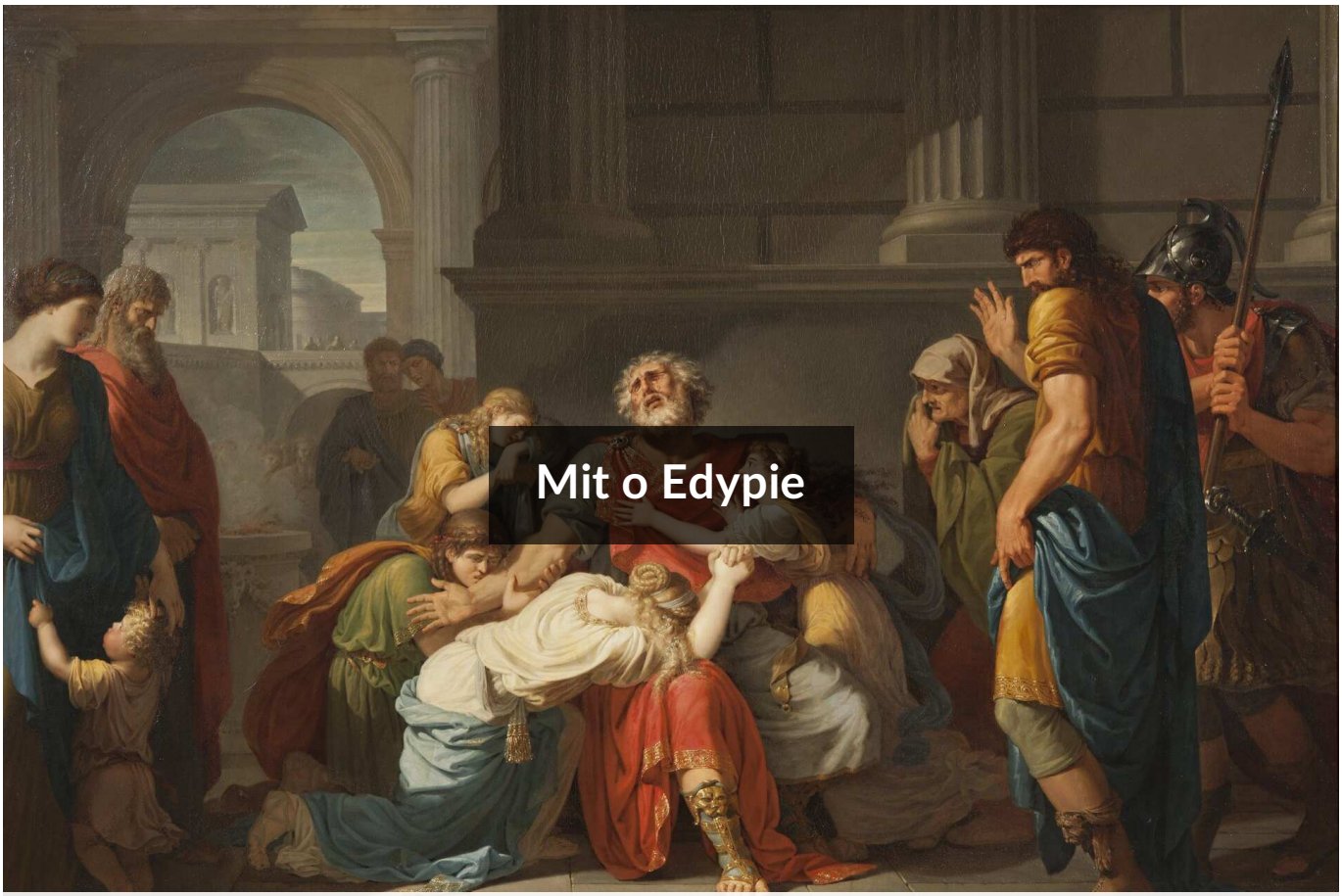

Mit o Edypie

- Mit o Edypie

Bénigne Gagneraux, „Oślepiony Edyp powierza swoje dzieci bogom", 1784 r., Muzeum Narodowe, Sztokholm, Szwecja, wikimedia.org, domena publiczna

Ważne daty

ok. 430 r. p.n.e. – wystawienie sztuki Sofoklesa p.t. *Król Edyp*

401 r. p.n.e. – wystawienie tragedii *Edyp w Kolonos* już po śmierci Sofoklesa

I w n.e. – powstanie tragedii Seneki p.t. *Edyp*

Scenariusz dla nauczyciela

Źródło: online-skills, licencja: CC0.

II. W zakresie kompetencji kulturowych. Uczeń:
3. posiada podstawową wiedzę o następujących kluczowych zjawiskach z zakresu historii literatury starożytnej:
a) literatura grecka:
– tragedia: wybrane dzieła Sofoklesa (Król Edyp).
10. potrafi wskazać najważniejsze cechy charakterystyczne i poddać interpretacji uwzględniającej właściwy kontekst kulturowy następujące kluczowe zjawiska z zakresu historii literatury starożytnej:
a)) literatura grecka:
– tragedia: wybrane dzieła Sofoklesa (Król Edyp).

Nauczysz się

rozwijać umiejętność samodzielnego czytania tekstu zagadek Sfinksa w języku łacińskim;

przedstawiać mit o Edypie;

wymieniać najważniejsze recepcje mitu o Edypie w malarstwie, rzeźbie i literaturze;

rozwiązywać zagadkę Sfinksa.

Sphingīs aenigma

Wielki Sfinks, 2558-2532 r. p.n.e., Giza, Egipt, wikimedia.org, CC BY 3.0

Sfinks, attyckie malarstwo czerwonofigurowe, V w. p.n.e., Nola, Włochy, wikimedia.org, CC BY 2.5

Gustave Moreau, „Sfinks w grocie", 1840-1898 r., Muzuem Sztuki Metropolitan, Nowy Jork, wikimedia.org, domena publiczna

Jean Auguste Dominique Ingres, „Edyp i Sfinks", 1864 r., Muzeum Sztuki „Walters", Baltimore, Stany Zjednoczone, wikimedia.org, domena publiczna

Hans Holbein, „Portret Erazma z Rotterdamu", pierwsza kwarta XVI w., Luwr, Paryż, Francja, wikimedia.org, domena publiczna

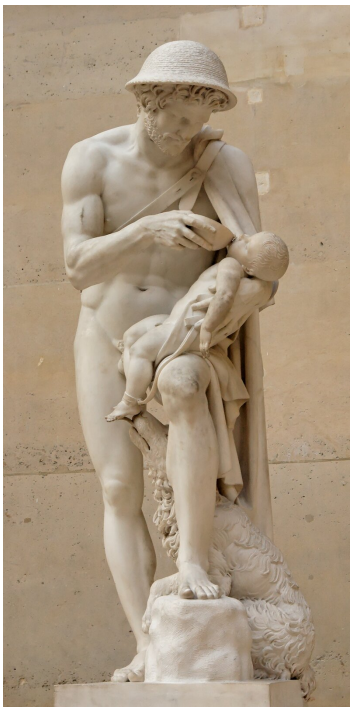
Ćwiczenie 1

Ćwiczenie 2

Quodnam esset animal māne quadrupēs, merīdiē bipēs, vesperī tripēs?

- ◯ Canis lupus
- ◯ Homō
- ◯ Sphinx

Dzieciństwo Edypa

Antoine-Denis Chaudet, „Edyp jako dziecko uratowane przez pasterza Forbasa, który zdjął go z drzewa", 1810 r., Luwr, Paryż, Francja, wikimedia.org, domena publiczna

> Po Amfionie i Zetosie posiadł tron tebański Lajos, od którego wyszło pokolenie najnieszczęśliwszych władców. Wyrocznia ostrzegła go, że polegnie z ręki własnego syna, który w następstwie ożeni się z jego żoną a swoją matką, Jokastą. Gdy im więc się syn narodził, przekłuli mu pięty żelaznymi kolcami, związali i wyrzucili w górach. Dziecko znaleźli pasterze i zanieśli do Koryntu, aby oddać na wychowanie królowej, która nie miała własnego potomstwa. Chłopak miał nogi

nabrzmiałe od przekłucia, przezwano go więc Edyp (Ojdipus) - człowiek o spuchniętych nogach.Edyp nie czuł się szczęśliwy. Rówieśnicy nazywali go podrzutkiem, a nikt nie chciał wyjawić tajemnicy jego pochodzenia. Pojechał zatem do Delf, do wyroczni. W ciemnym sanktuarium dał się słyszeć głos boży, który go upominał, aby nie wracał do ojczyzny, gdyż zabije ojca i ożeni się z matką. Edyp sądząc, że królestwo Koryntu są jego rodzicami, postanowił w innych stronach dom sobie założyć. Po drodze jednak spotkał wóz, na którym siedział jakiś pan w otoczeniu kilku dworzan. Było to w ciasnym wąwozie górskim i służba krzyknęła na Edypa, aby ustąpił ze ścieżki. Butny młodzieniec nie usłuchał. Powstała kłótnia i bójka, w której tamci śmierć ponieśli. Edyp poszedł dalej, nie domyślając się, że ów pan na wozie to Lajos, jego własny ojciec.

Jan Parandowski „Mitologia. Wierzenia i podania Greków i Rzymian", Wydawnictwo Puls 1992 r., s. 171

Ćwiczenie 3

Popatrz na scenę przedstawioną przez Antoine-Denis Chaudet i odpowiedz, co robi pasterz, który trzyma małego Edypa

- ◯ uratował go i wychowa go w swojej chatce w górach
- ◯ uratował go i zamierza napoić i oddać w dobre ręce
- ◯ poi chłopca po przebiciu mu nóg

Zagadka Sfinksa

> Sfinks prześladował Tebańczyków na rozkaz Hery, patronki małżeństw, zagniewanej na króla Lajosa. Sfinks był potworem o głowie i piersiach kobiety, ciele lwa, orlich skrzydłach i wężowym ogonie. Codziennie zadawał przechodniom i mieszkańcom grodu zagadkę, a ponieważ nikt nie potrafił jej rozwiązać, pożerał wybraną ofiarę. Kiedy przed Sfinksem stanął Edyp, który w drodze powrotnej z Delf

chciał wejść do miasta, potwór zadał mu pytanie, co za istota chodzi rano na czterech nogach, w południe na dwóch, a wieczorem na trzech i posiada najmniej siły właśnie wtedy, kiedy nóg ma najwięcej? Edyp uświadomił sobie, że zna odpowiedź: to człowiek, który o poranku życia, czyli w niemowlęctwie, porusza się na czworakach i wtedy jest najsłabszy; w sile wieku chodzi na dwóch nogach, a jako starzec podpiera się laską. Usłyszawszy rozwiązanie swojej zagadki, Sfinks z rozpaczy rzucił się w przepaść, a Tebańczycy powitali Edypa jak wybawiciela. Wkrótce do miasta dotarła wiadomość, że Lajos zginął w czasie podróży do Delf. Mieszkańcy z wdzięczności za uwolnienie Teb od potwora przekazali Edypowi tron po zmarłym władcy. Jednocześnie młodzieniec poślubił wdowę po Lajosie - Jokastę. Własną matkę. W ten sposób, pomimo starań Edypa, wypełniło się tragiczne dla niego proroctwo.

Katarzyna Marciniak Mitologia grecka i rzymska. Spotkania ponad czasem., Wydawnictwo Naukowe PWN SA, Warszawa 2018, s. 166 - 1675

Edyp i Sfinks, amfora czerwonofigurowa, ok. 450 r. p.n.e., Muzeum Sztuk Pięknych, Boston, Stany Zjednoczone, mfa.org, CC BY 3.0

Ćwiczenie 4

Przeczytaj zdania dotyczące mitu o Edypie. Następnie podziel je na zgodne z treścią mitu (PRAWDA) i odbiegające od tejże treści (FAŁSZ) i umieść odpowiedzi we właściwym miejscu tabeli:

Zdania prawdziwe

Zdania fałszywe

Edyp darzył matkę wielką miłością, dlatego się z nią ożenił.

Sfinks był potworem o głowie i piersiach kobiety, ciele węża, orlich skrzydłach i lwim ogonie.

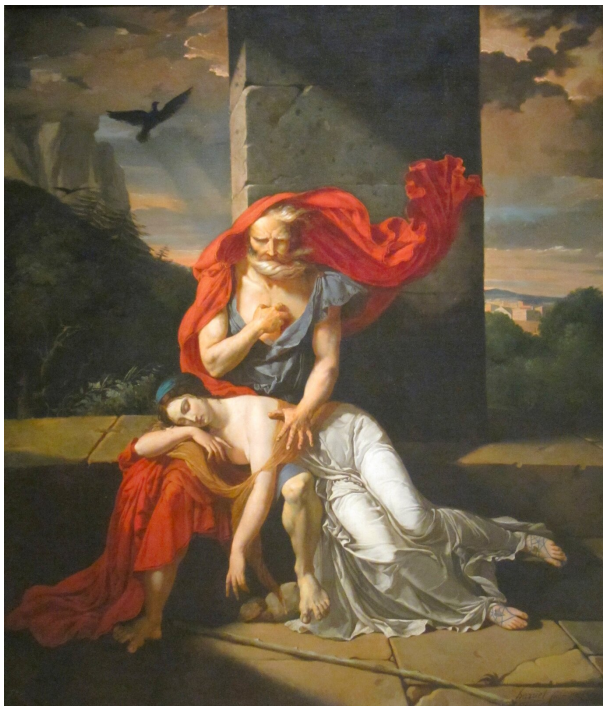
Edyp rozwiązał zagadkę Sfinksa, podając odpowiedź - człowiek.

Karą za nierozwiązanie zagadki Sfinksa było pożarcie przez potwora.

Wdzięczny lud Teb przekazał władzę w królestwie Edypowi.

Kiedy Sfinks usłyszał odpowiedź Edypa, za karę wykuł mu oczy.

Tragedia rodzinna

Fulchran - Jean Harriens, „Edyp w Kolonos”, 1798 r., Muzeum Sztuki, Cleveland, Stany Zjednoczone, wikimedia.org, domena publiczna

Para królewska panowała zgodnie przez wiele lat, doczekawszy się czwórki potomstwa: Eteoklesa, Polynejkesa, Antygony oraz Ismeny. Po pewnym czasie jednak w Tebach zapanowała zaraza – na oczach władcy umierali poddani w różnym wieku, także dzieci. Edyp chciał poznać przyczynę spustoszenia, które zapanowało w jego królestwie, wezwał więc na pomoc wróżbitę Tejrezjasza. Zasięgnął też rady wyroczni w Delfach, która zasugerowała, że winę za tragiczny stan rzeczy w państwie ponosi zabójca Lajosa. Zdesperowany Edyp usilnie pragnął znaleźć winowajcę i wkrótce prawda wyszła na jaw. To on sam zabił swego ojca, Lajosa podczas utarczki na wąskiej drodze, a następnie poślubił własną matkę. Pochodzenie Edypa poświadczył pasterz, który uratował go w dzieciństwie.

Bénigne Gagneraux, „Oślepiony Edyp powierza swoje dzieci bogom”, 1784 r., Muzeum Narodowe, Sztokholm, Szwecja, wikimedia.org, domena publiczna

Usłyszawszy to wszystko Jokasta powiesiła się z rozpaczy. Edyp wziął ciało żony w ramiona i wyłupił sobie oczy jej złotą spinką. Zdruzgotany opuścił Teby w towarzystwie córki, Antygony. Dotarł do Kolonos, niedaleko Aten, gdzie zmarł, a władzę w Tebach objął Kreon.

Ćwiczenie 5

Wybierz reprodukcję, która przedstawia sytuację, gdy Edyp poznał swoją tożsamość.

Król Edyp – recepcja mitu

Charles Jalabert, „Edyp i Antygona", 1842 r., Muzeum Sztuk Pięknych, Marsylia, Francja, wikimedia.org, domena publiczna

Historia Edypa była jednym z najpopularniejszych mitów, do których chętnie sięgali poeci i pisarze. Z czasów starożytnych zachowały się jednak głównie tragedie. Najsłynniejsze z nich to tragedie Sofoklesa: *Król Edyp* i *Edyp w Kolonos*, a także tragedia Seneki - *Edyp*. Motyw króla, który bezwiednie wypełnia słowa przepowiedni był często używany także w późniejszych epokach i podejmowali go m.in. Oskar Wilde, Konstandinos Kawafis czy Jean Cocteau. Kompozytor Igor Strawinsky wykorzystał historię Edypa do stworzenia opery w języku łacińskim p.t. *Król Edyp*. Imię bohatera mitologicznego unieśmiertelnił twórca psychoanalizy- Zygmunt Freud, tworząc słynny koncept kompleksu Edypa.

Igor Strawinsky, „Oedipus Rex", 2007 r., Cologne Radio Symphony Orchestra (Orkiestra Symfoniczna Radia Kolonia), Kolonia, Niemcy, amazon.com, CC BY 3.0

Ćwiczenie 6

Mit o Edypie był bardzo popularnym motywem w literaturze, muzyce i sztuce. Połącz w pary nazwiska znanych twórców z ich dziełami.

Sofokles	tragedie o Edypie
Seneka	*Edyp*
Zygmunt Freud	obraz *Sfinks w grocie*
Igor Strawinsky	kompleks Edypa
Gustave Moreau	opera w języku łacińskim *Oedipus rex*

Ćwiczenie 7

Zapoznaj się ze słownikiem pojęć i odpowiedz, które zdania są prawdziwe, a które fałszywe? Umieść odpowiedzi we właściwym miejscu tabeli:

Zdania prawdziwe

Zdania fałszywe

Twórcą psychoanalizy jest Zygmunt Freud.

Kompleks Elektry polega na rywalizacji z ojcem o palmę pierwszeństwa w domu.

Kompleks Edypa polega na podświadomej wrogości wobec matki.

Łamigłówka jest synonimem wyrazu *zagadka*.

Kompleks Edypa dotyczy chłopców w wieku 3 - 6 lat.

W psychoanalizie pojęcie nieświadomości jest nieistotne.

Słowniki

Słownik pojęć

> **Kompleks Edypa**
>
> w psychoanalizie u dzieci płci męskiej (3-6 lat) - podświadoma i stłumiona skłonność (płciowa) do matki i strach przed odwetem ojca jako rywala budzącego nieświadomą wrogość dziecka.

> **Kompleks Elektry**
>
> w psychoanalizie u dzieci płci żeńskiej (3-6 lat) - podświadoma i stłumiona skłonność (płciowa) do ojca i strach przed odwetem matki jako rywalki budzącej nieświadomą wrogość dziecka.

> **Psychoanaliza**
>
> nauka o człowieku wyjaśniająca strukturę, funkcjonowanie i rozwój osobowości, a także zjawisk kulturowych i społecznych za pomocą psychodynamicznej koncepcji świadomości i nieświadomości, teorii popędów, nerwic, w tym i mechanizmów obronnych.

> **Zagadka**
>
> pytanie sformułowane tak, że odpowiedzi można się domyślić z jego treści; też: rebus lub inna łamigłówka.

Słownik pojęć został opracowany na podstawie:

Słownik mitów i tradycji kultury, Oficyna Wydawnicza Rytm, Warszawa 2003 r.

Oryginalna azetka; Encyklopedia PWN,Państwowe Wydawnictwo Naukowe, Warszawa 2016 r.

Słownik łacińsko-polski

Źródło: online skills, licencja: CC0.

Galeria dzieł sztuki

Wielki Sfinks, 2558-2532 r. p.n.e., Giza, Egipt, wikimedia.org, CC BY 3.0

Bibliografia

Jan Parandowski, *Mitologia. Wierzenia i podania Greków i Rzymian*, Wydawnictwo Puls, Warszawa 1992.

Katarzyna Marciniak, *Mitologia grecka i rzymska. Spotkania ponad czasem.*, Wydawnictwo Naukowe PWN SA, Warszawa 2018.

Władysław Kopaliński, *Słownik mitów i tradycji kultur*y, Oficyna Wydawnicza Rytm, Warszawa 2003.

Zygmunt Kubiak, *Mitologia Greków i Rzymia*n, Świat Książki, Warszawa 1997.

Słownik mitów i tradycji kultury, Oficyna Wydawnicza Rytm, Warszawa 2003.

Oryginalna azetka; Encyklopedia PWN,Państwowe Wydawnictwo Naukowe, Warszawa 2016.